

BOGUMIŁA OLEJNIK

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0003-4057-6197>

Służba życia

<https://doi.org/10.15633/9788363241346.08>

Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*¹, będąca świadectwem najpełniejszej troski papieża Jana Pawła II o prymat duszpasterski spraw rodziny², tematykę służby życiu lokuje wśród czterech głównych zadań rodziny chrześcijańskiej³. Praktyczna realizacja tych zadań stanowi urzeczywistnienie podstawowej misji rodziny, jaką są strzeżenie, uobecnianie i przekazywanie miłości, rozumianej

-
- 1 Adhortacja *Familiaris consortio* została podpisana przez papieża Jana Pawła II trzynaste miesiące po zakończeniu V Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, które odbyło się w Rzymie 26 września–25 października 1980 i w całości poświęcone zostało zadaniom rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym. Bogactwo problematyki zawartej w dokumencie jest efektem procesu redukcji treści obecnych w Kościele katolickim od stuleci, dlatego adhortacja ujawnia raczej pewną doktrynę obecną na różnych stopniach świadomości Kościoła, stanowi pozytywny postęp, będąc jednocześnie pozbawioną szczególnych i uderzających nowości. Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że adhortacja *Familiaris consortio* stanowi niewątpliwy przełom, skok jakościowy, a także wyraz antycypacji w nauczaniu Kościoła na temat małżeństwa i rodziny. Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica de Familiae christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio*, 22 XI 1981, AAS 74 (1982) 81–191. Tekst polski: Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*; E. López Azpitarte, *La familia: del sínodo a la „Familiaris Consortio”*, „Proyección: Teología y mundo actual” 30 (1983) núm 128, p. 26–28; M. Chmielewski, *Duchowość według Jana Pawła II. Studium na podstawie encyklik i adhortacji*, Lublin 2013, s. 229; J. Azzopardi, *An introduction to ‘Familiaris consortio’*, „Melita Theologica” 1985, nr 34, s. 59. Więcej na temat *Familiaris consortio*, jako dokumentu posynodalnego, zob. F. Majdański, „*Familiaris consortio*)” *owocem Synodu o Rodzinie: historia zwołania i prac synodalnych*, „Studia nad Rodziną” 2006, nr 10, s. 57–64.
 - 2 E. López Azpitarte, *La familia: del sínodo...*, s. 23.
 - 3 Do zadań tych należą: tworzenie wspólnoty osób, służba życiu, uczestnictwo w rozwoju społeczeństwa oraz uczestnictwo w życiu i misji Kościoła. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 17.

jako ontologiczny warunek człowieka⁴, ponieważ „miłość jest [...] podstawowym i wrodzonym powołaniem każdej istoty ludzkiej”⁵.

Uzasadnieniem dla nauczania dotyczącego służby życiu, zawartego w *Familiaris consortio*, jest odpowiedź Kościoła katolickiego na ideologię antynatalistyczną oraz promocję konsumpcjonizmu, które to poglądy w centrum zainteresowania stawiają jednostkę oraz konieczność zaspokajania wyłącznie jej indywidualnych potrzeb⁶. W opozycji do tych ideologii Jan Paweł II podkreśla konieczność realizowania zadania służby życiu ze względu jego wartość oraz fakt, że jest ono darem, o który należy się troszczyć i który zobowiązani jesteśmy strzec⁷.

W adhortacji *Familiaris consortio* zostało zawarte szczegółowe określenie, czym jest służba życiu, jakie przybiera formy oraz w jakim celu rodzina chrześcijańska winna ją realizować. Określenie tychże elementów wraz ze wskazaniem praktycznych postulatów duszpasterskich stanowi przedmiot analizy podjętej w ramach niniejszego artykułu.

1. ZDEFINIOWANIE POJĘCIA

Służba, czyli działanie polegające na realizowaniu zadania, obowiązku lub pomocy, które jest podporządkowane i ukierunkowane ku dobru ludzkiemu i chrześcijańskiemu, została odniesiona w *Familiaris consortio* – w sensie ścisłym – do potomstwa. W numerze 21 dokumentu czytamy, że rodzice winni wykonywać władzę rodzicielską w formie służby⁸. Chodzi zatem o postawę podmiotu na rzecz osoby ludzkiej, która urzeczywistnia się w konkretnym działaniu i winna charakteryzować się bezinteresownością⁹, wielkoduszością¹⁰, być przepojona duchem ewangelicznym¹¹ oraz odpowiedzialnością za podejmowane czyny¹².

4 M. L. Di Pietro, F. J. González-Melado, *Familia y fecundidad: una reflexión a los treinta años de “Familiaris Consortio”*, „Familia” 2012, nr 45, s. 88–89.

5 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 11; E. López Azpitarte, *La familia: del sínodo...*, s. 29–30; J. Azzopardi, *An introduction*, s. 62.

6 E. López Azpitarte, *La familia: del sínodo...*, s. 31.

7 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 30.

8 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 21.

9 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 37.

10 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 43.

11 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 64.

12 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 86.

Służba życiu realizowana w rodzinie chrześcijańskiej – w sensie szerokim – jest kontekstem dla analizy zagadnienia ochrony życia¹³. Jest to zatem termin o szerszej semantyce, w następstwie czego, prócz wskazanej ochrony życia, obejmuje także: otwarcie się małżonków na życie oraz jego przekazanie i przyjęcie¹⁴, a także wychowanie potomstwa¹⁵. *Familiaris consortio* używa także pojęcia „wieloraka służba życiu”, na którą składają się: adopcja, pomoc świadczona dzieciom ubogim, osobom starszym, chorym, upośledzonym i uwikłanym w nałogi¹⁶.

Reasumując dotychczasową analizę, służba życiu – w myśl adhortacji *Familiaris consortio* – to ogół działań podejmowanych na rzecz każdego człowieka, ze względu na przynależną mu godność, jako osoby stworzonej na obraz i podobieństwo Boga¹⁷. W znaczeniu podstawowym jest to relacja jednokierunkowa. Niemniej, jak zostanie to wykazane w trakcie prowadzonej analizy, głębszy sens ukazuje dwukierunkowość postawy służby.

Z dotychczasowej analizy wyłania się w sposób klarowny także podmiot powołany do realizacji zadania służby życiu. Są to nie tylko małżonkowie chrześcijańscy, ale *per se* rodzina chrześcijańska¹⁸ oraz rodzice. Wymienione podmioty w niektórych przypadkach będą tożsame. Do wskazanej kategorii osób należy dodać także „ludzi młodych, którzy mają wstąpić na drogę życia małżeńskiego i rodzinnego”¹⁹. Wskazanie uprzednie czasowo w kierunku przyszłych małżonków i przyszłych rodziców uwydatnia intencję papieża dotyczącą okazania szczególnej troski osobom przygotowującym się do podjęcia życiowego powołania w życiu małżeńskim. Jest to o tyle godne podkreślenia, że formacja w kierunku służby życiu nie może rozpocząć się w dniu zawarcia małżeństwa kanonicznego, ale o wiele wcześniej.

Należy wreszcie zwrócić uwagę na określenie, które zostaje w dokumencie mocno związane z pojęciem „służba życiu” i które już kilkakrotnie zostało użyte

13 J. Dyduch, *Wiodące idee adhortacji apostolskiej Familiaris consortio*, „Polonia Sacra” 2016, nr 42, s. 132.

14 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 26; J. Dyduch, *Wiodące idee...*, s. 131.

15 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 26.

16 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 41.

17 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 64.

18 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 28: „podstawowym zadaniem rodziny jest służba życiu, urzeczywistnianie w ciągu dziejów pierwotnego błogosławieństwa Stwórcy”; H. Corral Talciani, *La identidad del matrimonio en el derecho de familia contemporáneo. Una mirada a la luz de la Exhortación Apostólica Familiaris Consortio, a los 26 años de su promulgación*, „Ars Boni et Aequi” 2017, nr 3, s. 247.

19 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 1.

w ramach niniejszej analizy. Terminem tym jest „powołanie”. W pierwszym numerze adhortacji Jan Paweł II jednoznacznie wskazuje, że małżonkowie, a następnie rodzice powołani są m.in. do służby życiu²⁰. Powtórzenie i uzasadnienie tej myśli znajduje się w dalszej części dokumentu, gdzie Jan Paweł II ogniskuje powołanie do służby życiu wokół płodności małżeńskiej²¹.

Powołanie, czyli realizacja życiowego zadania, do którego Bóg wezwał indywidualnie każdego, konkretnego człowieka²², w przypadku małżonków chrześcijańskich przybiera specjalny charakter. O jego wyjątkowości stanowi wspólne życie dwojga ludzi w ramach Bożego planu zbawienia, która to koegzystencja, prócz wymiaru ziemskiego, posiada także charakter nadprzyrodzony, wynikający z uświęcenia dwojga ludzi sakramentem²³.

2. FORMY REALIZACJI SŁUŻBY ŻYCIU

Po określeniu, czym – według dokumentu *Familiaris consortio* – jest służba życiu oraz kto został obowiązany do jej realizacji, należy skonkretyzować, w jakich formach zadanie to ma być przez małżonków chrześcijańskich urzeczywistniane.

Adhortacja wymienia następujące formy realizacji powołania do służby życiu: zrodzenie potomstwa, jego wychowanie oraz – *sensu largo* – wieloraka służba życiu, obejmująca formy pośrednie²⁴.

2.1. PRZEKAZANIE ŻYCIA – ZRODZENIE POTOMSTWA

Praktyczną, najbardziej podstawową i pierwotną realizacją dzieła służby życiu jest – w pierwszej kolejności – jego przekazanie²⁵. Zrodzenie potomstwa stano-

20 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 1.

21 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 28; H. Corral Talciani, *La identidad del matrimonio...*, s. 246.

22 J. Jurga, *Małżeństwo i seksualność w teologii katolickiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2004, nr 13, s. 69.

23 Tamże, s. 69–70. Więcej na temat sakramentalności małżeństwa zob. m.in. B. Ferdek, *Nauczanie Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa w aspekcie dogmatyczno-historycznym*, „Sympozjum” 2010, nr 14, s. 28–31; A. Sarmiento, *El matrimonio, una vocación a la santidad*, „Scripta Theologica” 1994, nr 26, s. 1001.

24 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 41.

25 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 28; D. Jastrzęb, *Powołanie rodziców do wychowywania dzieci w świetle wskazań Familiaris consortio*, „Studia Koszalińsko-Kolobrzeszkie” 2011, nr 17, s. 115.

wi jeden z istotnych celów małżeństwa sakramentalnego²⁶, czyli zadanie, dla którego urzeczywistniania związek ten został ustanowiony²⁷.

Małżonkowie chrześcijańscy zostali obdarzeni możliwością przekazania życia w sensie biologicznym. W kontekście teologii katolickiej to ponadto współudział w dziele stworzenia, zapoczątkowanym przez Boga²⁸. Udzielając życia nowej osobie, małżonkowie materializują miłość małżeńską, stając się współpracownikami Stwórcy²⁹. Jest to zadanie wpisane w samą naturę małżeństwa, w jego istotę³⁰, dlatego zrodzenie potomstwa jest określane jako szczytowe zwieńczenie miłości małżeńskiej³¹, nie tylko rozumianej w kategoriach uczuć, ale przede wszystkim odczytywanej w optyce zjednoczenia kobiety i mężczyzny, którzy ofiarowują się sobie³²

26 KPK, kan. 1055 § 1: „Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu”.

27 W. Wąsik, *Obowiązek wychowania dzieci do życia w wierze przez ich rodziców według KPK z 1983 r.*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 11 (2012), s. 229.

28 W. Rzepa, *Wychowanie chrześcijańskie w rodzinie*, [w:] *Rodzina jako Kościół domowy*, A. Tomkiewicz, W. Wieczorek (red.), Lublin 2010, s. 381.

29 Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio*, 14; A. Sconosciuto, *Amor coniugalis e matrimonio canonico*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2021, nr 45, s. 43; Z. Sobolewski, *Nowe macierzyństwo i ojcostwo w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Teologiczne” 2000, nr 18, s. 114.

30 Z. Grocholewski, *Sakrament małżeństwa: fundament teologiczny prawodawstwa kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” 1997, nr 40, s. 181.

31 Paweł VI, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 48.

32 Należy w tym miejscu przywołać analizę przeprowadzoną przez Andrzeja Pastwę na temat sformułowania użytego przez Jana Pawła II w numerze 11 badanej adhortacji. Papież używa w nim określenia „mężczyzna i kobieta oddają się sobie wzajemnie”. Zdaniem A. Pastwy sformułowanie to należy odczytywać w kontekście nauczania Karola Wojtyły na temat logiki daru osoby. Zgodnie z nią w porządku naturalnym człowiek jest – ze względu na swoją podmiotowość – stworzeniem wolnym i samodecyzyjnym. W związku z tym jest także nieprzekazywalny (*alteri incommunicabilis*). Dlatego nieuzasadnione jest mówienie, że człowiek oddaje się drugiemu człowiekowi, zwłaszcza w sensie fizycznym. To oznaczałoby, że osoba staje się czyjąś własnością, podobnie jak przedmiot. Sytuacja ta ulega diametralnej zmianie w porządku nadprzyrodzonym. Miłość małżeńska, wykraczając poza ramy porządku naturalnego, uzdalnia bowiem kobietę i mężczyznę do bezinteresownego daru z siebie, co w konsekwencji prowadzi do stworzenia nowej jakości – osobowego „my”, opartego na wzajemnej otwartości, integralności i ofiarowaniu siebie współmałżonkowi, tak aby w efekcie zawarte małżeństwo stało się w rzeczywistości *totius vitae consortium*. Zob. A. Pastwa, *Marriage Covenant in Catholic Doctrine: The Pastoral Constitution on the Church Gaudium et Spes – the Apostolic Exhortation Familiaris Consortio – the Code of Canon Law – the Code of Canons of the Eastern Churches*, „Ecumeny and Law” 2013, nr 1, s. 104; K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2010, s. 112.

w sposób całkowity, stuprocentowy, nie tylko w sensie fizycznym, lecz także osobowym³³.

Poprzez tak rozumiane międzyosobowe wzajemne przekazanie i przyjęcie³⁴ małżonkowie chrześcijańscy, kierując się zasadami odpowiedzialnego rodzicielstwa³⁵, posiadają możliwość rozbudzenia nowego życia. Konsekwencją zaś podjętych decyzji jest wzięcie pełnej odpowiedzialności za nowe życie, która to postawa wyrażać się będzie m.in. w przyjęciu postawy służby – materialnej, uczuciowej, wychowawczej i duchowej – względem poczętego potomstwa³⁶.

Służba życiu w formie jego przekazania wiąże się także z obowiązkiem ochrony życia, a także odrzuceniem wszelkich postaw mających na celu uniemożliwienie poczęcia nowego życia³⁷.

2.2. WYCHOWANIE POTOMSTWA

Wychowanie potomstwa, będąc kolejną z form realizacji zadania służby życiu, w sposób nierozdzielny zostało powiązane z faktem przekazania życia. Wychowanie stanowi w tym kontekście kontynuację zrodzenia – *educatio est continua generatio*³⁸. Już papież Pius XI w encyklice poświęconej małżeństwu chrześcijańskiemu *Casti connubii* stwierdził, że: „Bardzo mało [...] troski o nowo narodzone dziecko [...] byłby okazał Bóg [...], gdyby nie był zarazem udzielił prawa i obowiązku wychowania tym, którym udzielił możliwości i prawa rozbudzenia nowego życia”³⁹. Analogiczne treści odnajdujemy w adhortacji *Familiaris consortio*, która potwierdziła dotychczasowe nauczanie Magisterium na temat pochodzenia rodzicielskiego prawa i obowiązku wychowania potomstwa, lokując tę misję w perspektywie personalistycznej⁴⁰.

33 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 11; M. L. Di Pietro, F. J. González-Melado, *Familia y fecundidad...*, s. 89.

34 W. Góralski, *Małżeństwo w prawie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 2011, nr 54, s. 134.

35 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 11; zob. Paulus PP. VI, *Litterae encyclicae Humanae vitae*, 25 VII 1968, „AAS” 1968, nr 60, s. 481–503. Tekst polski: Paweł VI, Encyklika *Humanae vitae*, 10; E. Szafrowski, *Chrześcijańskie małżeństwo*, Warszawa 1985, s. 22–24.

36 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 26; Z. Sobolewski, *Nowe macierzyństwo...*, s. 116.

37 A. Skreczko, *Zadania rodziny jako Kościoła domowego*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2009, nr 8, s. 115.

38 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 36.

39 Pius XI, Encyklika *Casti connubii*, Warszawa 1931, 13.

40 A. Pastwa, *Personalistyczna struktura małżeństwa kanonicznego w nauczaniu papieża Jana Pawła II*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2001, nr 34, s. 191.

Służba życiu realizowana w formie wychowania potomstwa jest w pierwszej kolejności skutkiem przekazania życia. Rodzice są zobowiązani do wychowywania potomstwa, ponieważ są rodzicami: „rodząc w miłości i dla miłości nową osobę, która sama w sobie powołana do wzrostu i rozwoju, rodzice tym samym podejmują zadanie umożliwienia jej życia w pełni ludzkiego”⁴¹. Papież powołuje się w tym miejscu adhortacji do soborowej Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, która w numerze trzecim, w sposób zwięzły, uzasadnia rodzicielskie zobowiązanie i uprawnienie wychowawcze⁴².

Idąc dalej niż soborowy dokument poświęcony kwestii wychowania, Jan Paweł II zwięzle przedstawia atrybuty rodzicielskiej misji wychowawczej, która winna być przez nich realizowana. Wychowanie urzeczywistniane w rodzinie jest istotne, pierwotne, niezastąpione i niezbywalne⁴³.

Kolejnym, ważnym elementem, który podkreśla adhortacja *Familiaris consortio*, jest współdziałanie innych podmiotów wychowawczych, które – zgodnie z zasadą pomocniczości – winny wspierać rodziców w procesie wychowywania potomstwa⁴⁴.

Bezpośrednim celem realizacji służby życiu w formie wychowania potomstwa – prócz zachowania porządku naturalnego⁴⁵ – jest umożliwienie dzieciom życia w pełni ludzkiego⁴⁶. Jest to zatem kolejny przejaw odpowiedzialności, jaką rodzice ponoszą za powołane do istnienia życie. Celem dalszym – który ujawnia się w kontekście obowiązku wychowania seksualnego potomstwa – jest ukształtowanie w dzieciach prawidłowego obrazu ludzkiej płciowości, co w przyszłym życiu zaowocuje właściwym pojmowaniem zasad moralnych, czystości oraz miłości rozumianej jako dar z siebie⁴⁷.

41 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 36.

42 Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, 3: „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, w najwyższym stopniu są obowiązani do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców. To zadanie wychowawcze jest tak wielkiej wagi, że jego ewentualny brak z trudnością dałby się zastąpić. Do rodziców bowiem należy stworzyć taką atmosferę rodzinną, przepojoną miłością i szacunkiem dla Boga i ludzi, aby sprzyjała całemu osobistemu i społecznemu wychowaniu dzieci”.

43 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 36; J. Korycki, *Familiaris consortio w kontekście Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim*, „Ateneum Kapłańskie” 1984, nr 76, s. 75.

44 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 40; J. Stala, J. Garmaz, *The Family Communio Personarum and Upbringing*, „The Person and the Challenges” 2018 nr 8, s. 47.

45 M. Krąpiec, *Człowiek i prawo naturalne*, Lublin 1986, s. 161.

46 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 26.

47 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 37; J. Goleń, *Rodzina środowiskiem wychowania do życia w małżeństwie i rodzinie*, [w:] *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja*

3. WIELORAKA SŁUŻBA ŻYCIU

Holistyczne ujęcie zagadnienia służby życiu domaga się zmiany perspektywy z punktu widzenia małżonków i rodziców chrześcijańskich, jako podmiotu odpowiedzialnego za realizację tej formy służby, na punkt widzenia podmiotu, na rzecz którego służba ta ma być realizowana. Choć nie jest to pierwszorzędny sposób interpretacji, wynika bowiem z głębszej analizy zagadnienia, to jednak i ta możliwość została przez papieża Jana Pawła II dostrzeżona i zawarta w treści *Familiaris consortio*. Chodzi zatem o te sytuacje, w których małżonkowie chrześcijańscy nie mogą posiadać potomstwa w sensie biologicznym. Nie są zatem zdolni do przekazania życia, a tym samym do realizacji prawa i obowiązku wychowania potomstwa. Nie oznacza to jednak, że nie są zdolni do urzeczywistnienia postawy służby życiu w ogóle. W analizowanym dokumencie znajdujemy odpowiedź na pytanie, w jaki sposób jest to możliwe. Uzasadnieniem dla przedstawionych rozwiązań jest zaś – co zostało już wyrażone – wartość i godność życia ludzkiego, na rzecz którego służba ta jest realizowana, po wtóre należy dodać umożliwienie każdej rodzinie chrześcijańskiej, nawet bezdzietnej, korzystania z tożsamości macierzyństwa i ojcostwa⁴⁸.

3.1. ADOPCJA

Pierwszą pośrednią formą realizacji wielorakiej służby życiu jest adopcja. W sytuacji, w której małżonkowie doświadczają bezpłodności, prawo – zarówno cywilne, jak i kanoniczne – umożliwia im realizowanie funkcji rodzicielskiej w formie zastępczej⁴⁹. Wówczas więzy naturalne zostają zastąpione tymi o charakterze prawnym, co do pozostałych elementów zaś – nie ulegają one zmianie w stosunku do rodzicielstwa biologicznego. Oznacza to, że rodzice adopcyjni wobec przysposobionego potomstwa mają dokładnie takie same zobowiązania i uprawnienia, w tym także zobowiązanie do realizowania służby życiu, która będzie przejawiać się w taki sam sposób, jak gdyby była realizowana na rzecz potomstwa biologicznego.

naukowa i działalność pastoralna, R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń (red.), Lublin 2013, s. 722; J. Goleń, *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*, Rzeszów 2006, s. 219; P. Wołochowicz, *Wskazania wychowawcze zawarte w dokumentach Kościoła katolickiego*, „Roczniki Teologiczne” 2019, nr 66, s. 29.

48 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 14; D. Jastrząb, *Powołanie rodziców...*, s. 116.

49 E. Szczot, *Ochrona rodziny w prawie Kościoła łacińskiego*, Lublin 2011, s. 117

Rodzicielstwo zastępcze opiera się na postawie wielkoduszności ze strony małżonków⁵⁰, ponadto wymaga od nich przyjęcia szczególnej postawy miłości, która z obcej istoty ludzkiej uczyni osobę ukochaną. W ten sposób małżonkowie chrześcijańscy urzeczywistniają duchowy wymiar płodności małżeńskiej⁵¹. W tej formie służba życiu urzeczywistni się poprzez świadczenie pomocy i miłości rodzicielskiej na rzecz dzieci osieroconych, porzuconych, opuszczonych, potrzebujących i pozbawionych koniecznych środków do życia⁵².

3.2. POMOC ŚWIADCZONA INNYM RODZINOM

Racją realizowania służby życiu nie tylko wobec potomstwa, lecz także – w sensie szerokim – na rzecz jakiegokolwiek człowieka, jest dostrzeżenie w każdej osobie ludzkiej godności wynikającej ze stworzenia na obraz i podobieństwo Boga⁵³. Z tego względu rodzina chrześcijańska, kierując się przykazaniem miłości bliźniego, winna urzeczywistniać, poprzez codzienne tworzenie autentycznej wspólnoty życia, wszystkie te dzieła, które będą w konsekwencji przyczyniać się do budowania szerszej niż rodzinna wspólnoty.

W pierwszym rzędzie będzie to wspólnota kościelna, której każda rodzina chrześcijańska jest naturalną częścią. Zadaniem do zrealizowania będzie zatem stworzenie więzów między poszczególnymi członkami tej nadprzyrodzonej „rodziny”⁵⁴.

Skutkiem realizacji służby życiu na poziomie wspólnoty Kościoła będzie – jak określa to papież – postęp ludzki, rozumiany jako udoskonalanie świata poprzez praktykowanie miłości, sprawiedliwości, szacunku względem każdego bliźniego, nie tylko chrześcijanina⁵⁵.

3.3. SŁUŻBA SPOŁECZNA

Rozszerzona perspektywa służby życiu – poczynając od rodziny nuklearnej, poprzez wspólnotę Kościoła – prowadzi w konsekwencji do ujęcia zagadnienia

50 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 41.

51 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 41; D. Jastrząb, *Powołanie rodziców...*, s. 115.

52 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 41.

53 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 64.

54 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 64.

55 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 64.

w perspektywie globalnej. Służba życiu winna być realizowana na rzecz społeczeństwa i w jego ramach.

Służba życiu realizowana na rzecz społeczeństwa przybiera nową formę – służby człowiekowi. Nie tylko rodzice winni służyć swojemu potomstwu, nie tylko członkowie Kościoła są zobowiązani do służby na rzecz swoich współbraci, lecz także każdy chrześcijanin jest zobowiązany do służby drugiemu człowiekowi⁵⁶.

Urzeczywistnianie, przez rodzinę chrześcijańską, zadania służby życiu na rzecz społeczeństwa ma niezwykle istotne znaczenie również ze względu na dwukierunkowość relacji łączących tę podstawową strukturę ze społeczeństwem oraz fakt, że społeczeństwo jest zakorzenione w rodzinie⁵⁷. Dobro społeczeństwa jest bowiem związane ściśle z dobrem rodziny⁵⁸, prawidłowy rozwój i właściwe funkcjonowanie rodziny przyczyniają się zaś do odnowy społeczeństwa, a przede wszystkim do jego wzrostu⁵⁹, rodzina jest bowiem strukturą, w której na świat przychodzą nowi członkowie społeczności ludzkiej⁶⁰. Jeśli którykolwiek z elementów tej żywej i organicznej więzi⁶¹ będzie funkcjonował w sposób nieprawidłowy, defekt ten dosięgnie także tę drugą część.

Konkluzja ta stanowić winna początek dla jak najskuteczniejszego planowania działań, których celem będzie praktyczne urzeczywistnianie zadania służby życiu, którego depozytariuszem jest rodzina chrześcijańska.

4. WNIOSKI – UKIERUNKOWANIE PRAKTYCZNE I POSTULATY DUSZPASTERSKIE

Przeprowadzona w ramach niniejszego artykułu analiza jednego z podstawowych zadań rodziny chrześcijańskiej, jakim jest służba życiu, doprowadziła do następujących wniosków, które stanowić mogą postulaty praktyczne dla działalności duszpasterskiej Kościoła katolickiego.

56 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 63.

57 D. S. Crawford, *Recognizing the roots of society in the family, foundation of justices*, „Communio” 34 (2007), p. 380; M. T. Cid Vázquez, *La dimensión de la familia: de la Familiaris consortio a la Gratissimi sane*, „Desafíos globales: la Doctrina Social de la Iglesia hoy” 2003, nr 2, s. 98.

58 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 3.

59 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 3, 8.

60 J. Młyński, *Rodzina pierwszą i żywotną komórką społeczeństwa (Familiaris consortio, nr 42)*, „Studia Gdańskie” 2012, nr 31, s. 146.

61 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 42.

1. Służba życiu nie jest relacją jednokierunkową. Choć w pierwszej kolejności – ze względu na stosowaną terminologię – może się wydawać, że postawa ta jest realizowana w jedną stronę, to należy zauważyć, że również rodzice są obdarowywani przez swoje potomstwo⁶². Podobnie w przypadku służby życiu realizowanej w ramach wspólnoty Kościoła czy społeczności świeckiej. Stąd też zasadne wydaje się postulowanie, aby akcentować dwukierunkowość postawy służby życiu, uświadamiać rodzicom, że ich misja wychowawcza nie jest jedynie najcięższym obowiązkiem – jak określa to prawodawca kościelny – ale także prawem, powodem chluby i dumy.
2. Realizacja zadania służby życiu w formie jego przekazywania dotyczy nie tylko małżonków chrześcijańskich, ale pośrednio także osób przygotowujących się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dlatego też niezwykle istotne jest uświadamianie nupturientom, że w przyszłości będą oni zobligowani do urzeczywistniania tego zadania oraz w jaki sposób powinni to czynić. Uświadamianie to mogłoby się dokonywać w ramach postulowanego nie tylko w *Familiaris consortio*, lecz także w adhortacji *Amoris laetitia*, na poziomie KEP w DDR zaś – nowego katechumenatu prowadzonego w ramach przygotowania do zawarcia małżeństwa⁶³.
3. Należy także zauważyć, że służba życiu realizowana przez małżonków chrześcijańskich ma nie tylko charakter ziemski, ale – ze względu na przynależność do wspólnoty Kościoła – także nadprzyrodzony⁶⁴. Wymiar doczesny realizacji tej funkcji swoim zakresem obejmuje przede wszystkim zrodzenie i wychowanie potomstwa, w sensie nadprzyrodzonym zaś – ma doprowadzić do zbawienia. Dzieło to zostaje zapoczątkowane już w momencie poczęcia potomstwa⁶⁵ i podlega kontynuacji w ciągu całego ziemskiego życia.
4. Prawidłowy sposób realizowania służby życiu domaga się, aby zadanie to było urzeczywistniane w rodzinach pełnych. W związku z tym zadaniem wielkiej wagi jest troska ze strony nie tylko duszpasterzy, lecz także osób świeckich

62 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 21.

63 Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 66; Por. W. Góralski, *Przygotowanie do małżeństwa oraz towarzyszenie młodym małżonkom poprzez budzenie wiary potrzebą chwili. Na kanwie przemówienia Franciszka do Roty Rzymskiej z 21 stycznia 2017 roku*, „Ius Matrimoniale” 2017, nr 28, s. 29; J. Krzywda, *Refleksje na temat zasad i praw życia rodzinnego*, „Ius Matrimoniale” 1997, nr 8, s. 113; R. Kantor, *La preparación al matrimonio según la Exhortación Apostólica Familiaris Consortio. Una reflexión sobre el documento en el 30 aniversario de su elaboración*, „The Person and the Challenges” 2011, nr 1, s. 191.

64 R. Sztuchmiller, *Zakres i znaczenie pomocy wzajemnej małżonków według współczesnej nauki Kościoła*, „Rocznik Nauk Prawnych” 1994, nr 4, s. 125.

65 A. Skreczko, *Zadania rodziny...*, s. 116.

zaangażowanych w posługę na rzecz małżeństw i rodzin, aby na miarę możliwości troszczyć się o trwałość zawieranych małżeństw. Praktyczną realizacją tego postulatu są tworzenie i rozwijanie struktur o charakterze pomocowym – poradni rodzinnych i specjalistycznych, w których kompetentni przedstawiciele Kościoła będą świadczyć pomoc małżeństwom znajdującym się w kryzysie.

5. Służba życiu realizowana w swoim szerokim znaczeniu, czyli na rzecz społeczeństwa, winna ujawniać się poprzez podejmowanie działań związanych z ochroną instytucji rodziny, zabiegając o to, by przysługujące jej prawa były respektowane przez społeczeństwo. Zadanie to wydaje się szczególnie istotne.

Pomimo upływu 40 lat od dnia podpisania adhortacji *Familiaris consortio* poświęconej zadaniom rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym należy przyjąć, że użyty w podtytule przymiotnik „współczesny” pozostaje wciąż aktualny. Wynika z tego, że treści zawarte w dokumencie, będącym przedmiotem analizy w ramach dzisiejszej konferencji, nadal podlegają praktycznej aplikacji w ramach duszpasterstwa realizowanego na rzecz małżeństw i rodzin.

BIBLIOGRAFIA

- Azzopardi J., *An introduction to 'Familiaris consortio'*, „Melita Theologica” 1985, nr 34.
- Chmielewski M., *Duchowość według Jana Pawła II. Studium na podstawie encyklik i adhortacji*, Lublin 2013.
- Cid Vázquez M. T., *La dimension de la familia: de la Familiaris consortio a la Grattissimi sane*, „Desafíos globales: la Doctrina Social de la Iglesia hoy” 2003, nr 2.
- Paweł VI, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*.
- Corral Talciani H., *La identidad del matrimonio en el derecho de familia contemporáneo. Una mirada a la luz de la Exhortación Apostólica Familiaris Consortio, a los 26 años de su promulgación*, „Ars Boni et Aequi” 2017, nr 3.
- Crawford D. S., *Recognizing the roots of society in the family, foundation of justices*, „Communio” 2007, nr 34.
- Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*.
- Di Pietro M. L., González-Melado F. J., *Familia y fecundidad: una reflexión a los treinta años de "Familiaris Consortio"*, „Familia” 2012, nr 45.

- Dyduch J., *Wiodące idee adhortacji apostolskiej Familiaris consortio*, „Polonia Sacra” 2016, nr 42.
- Ferdek B., *Nauczanie Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa w aspekcie dogmatyczno-historycznym*, „Symposium” 2010, nr 14.
- Goleń J., *Rodzina środowiskiem wychowania do życia w małżeństwie i rodzinie*, [w:] *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń (red.), Lublin 2013.
- Goleń J., *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*, Rzeszów 2006.
- Góralski W., *Małżeństwo w prawie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 2011, nr 54.
- Góralski W., *Przygotowanie do małżeństwa oraz towarzyszenie młodym małżonkom poprzez budzenie wiary potrzebą chwili. Na kanwie przemówienia Franciszka do Roty Rzymskiej z 21 stycznia 2017 roku*, „Ius Matrimoniale” 2017, nr 28.
- Grocholewski Z., *Sakrament małżeństwa: fundament teologiczny prawodawstwa kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” 1997, nr 40.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*.
- Jastrząb D., *Powołanie rodziców do wychowywania dzieci w świetle wskazań Familiaris consortio*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie” 2011, nr 17.
- Jurga J., *Małżeństwo i seksualność w teologii katolickiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2004, nr 13.
- Kantor R., *La preparación al matrimonio según la Exhortación Apostólica Familiaris Consortio. Una reflexión sobre el documento en el 30 aniversario de su elaboración*, „The Person and the Challenges” 2011, nr 1.
- Korycki J., *Familiaris consortio w kontekście Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim*, „Ateneum Kapłańskie” 1984, nr 76.
- Krapiec M., *Człowiek i prawo naturalne*, Lublin 1986.
- Krzywda J., *Refleksje na temat zasad i praw życia rodzinnego*, „Ius Matrimoniale” 1997, nr 8.
- López Azpitarte E., *La familia: del sínodo a la „Familiaris Consortio”*, „Proyección: Teología y mundo actual” 1983, nr 30.
- Majdański F., *„Familiaris consortio” owocem Synodu o Rodzinie: historia zwołania i prac synodalnych*, „Studia nad Rodziną” 2006, nr 10.
- Młyński J., *Rodzina pierwszą i żywotną komórką społeczeństwa (Familiaris consortio, nr 42)*, „Studia Gdańskie” 2012, nr 31.
- Pastwa A., *Marriage Covenant in Catholic Doctrine: The Pastoral Constitution on the Church Gaudium et Spes – the Apostolic Exhortation Familiaris Consortio – the Code of Canon Law – the Code of Canons of the Eastern Churches*, „Ecumeny and Law” 2013, nr 1.

- Pastwa A., *Personalistyczna struktura małżeństwa kanonicznego w nauczaniu papieża Jana Pawła II*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2001, 34.
- Paweł VI, Encyklika *Humane vitae*.
- Pius XI, Encyklika *Casti connubii*.
- Rzepa W., *Wychowanie chrześcijańskie w rodzinie*, [w:] *Rodzina jako Kościół domowy*, A. Tomkiewicz, W. Wieczorek (red.), Lublin 2010.
- Sarmiento A., *El matrimonio, una vocación a la santidad*, „Scripta Theologica” 1994, nr 26.
- Sconosciuto A., *Amor coniugalis e matrimonio canonico*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2021, nr 45.
- Skreczko A., *Zadania rodziny jako Kościoła domowego*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2009, nr 8.
- Sobolewski Z., *Nowe macierzyństwo i ojcostwo w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Teologiczne” 2000, nr 18.
- Stala J., Garmaz J., *The Family Communio Personarum and Upbringing*, „The Person and the Challenges” 8 (2018), nr 1, s. 45–57.
- Szczot E., *Ochrona rodziny w prawie Kościoła łacińskiego*, Lublin 2011.
- Sztafrowski E., *Chrześcijańskie małżeństwo*, Warszawa 1985.
- Sztychmiller R., *Zakres i znaczenie pomocy wzajemnej małżonków według współczesnej nauki Kościoła*, „Rocznik Nauk Prawnych” 1994, nr 4.
- Wąsik W., *Obowiązek wychowania dzieci do życia w wierze przez ich rodziców według KPK z 1983 r.*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2012, nr 11.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2010.
- Wołochowicz P., *Wskazania wychowawcze zawarte w dokumentach Kościoła katolickiego*, „Roczniki Teologiczne” 2019, nr 66.